

KMETOVALEC.

Ilustrovan gospodarski list.

Uradno glasilo

c. kr. kmetijske družbe vojvodine kranjske.

Urejuje Gustav Pirc, družbeni ravnatelj.

»Kmetovalec« izhaja 15. in zadnji dan v mesecu ter stane 4 K, za gg. učitelje in ljudske knjižnice pa le 2 K na leto. — Udje c. kr. kmetijske družbe kranjske dobivajo list brezplačno.

Inserati (oznanila) se zaračunajo po nastopni ceni: Inserat na celi strani 32 K, na $\frac{1}{2}$ strani 16 K, na $\frac{1}{4}$ strani 10 K in na $\frac{1}{8}$ strani 6 K. Pri večjih naročilih velik rabat. Družabnikom izdatno ceneje.

Vsa pisma, naročila in reklamacije je pošiljati c. kr. kmetijski družbi v Ljubljani, v Salendrovih ulicah št. 3.

Št. 16. V Ljubljani, 31. avgusta 1901. Leto XVIII.

Obseg: Gnojitev vinogradov. — Mlekarsko knjigovodstvo. (Dalje.) — Važnost in poraba živinske soli. — Pripravljanje mlade govedi za na planine. — Zavrelica. — Vprašanja in odgovori. — Gospodarske novice. — Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske. — Listnica uredništva. — Tržne cene. — Inserati.

Gnojitev vinogradov.

Trta le tedaj rodi, če se ji dobro gnoji. Razen tega pa napadajo različne boleznice slabo trsje vedno v večji meri kakor močno. Vinogradom se vsako leto vzamejo velike množine rudninskih snovij, vsled razzebljenja in razkroja se jih pa le malo vrača.

Po nekterih krajih se ni več izdatno gnojilo, kar pomni. Zemlja je zato oslabela, trsje opešalo. Tej neprimerni odpomoremo z dobro, uspešno gnojitvijo, o čemer hočemo tukaj bolj nakratko, pa jedrnato spregovoriti.

Če bi kdo tu napisanemu navodilu o uspešni gnojitvi vinogradov ne verjel, se lahko sam prepriča na svoje oči o resnici, če se le potruži v Maribor ali v Gradec na deželna poskušališča. Tudi pojasi nila so vsakomur drage volje na razpolago.

Pri nas se še prav pogosto gnoji s »plastjem« (vejevje, zvezano s protjem). Ne glede na nedostatek, da tako pognojene korenine rade plesnijo, se v plastju naseljuje tudi vsakovrsten mrčes, kakor miši, hrošči i. t. d.

Pri vsem tem pa je plastje majhne gnojilne vrednosti; bolje se rabi za drenažo v težki zemlji.

Podoba 39. Gospodinjna šola c. kr. kmetijske družbe. (Glavni vhod.)

Poglavitno gnojilo za vinograde je in ostane navadni živinski gnoj, ki trohneč daje zemlji rodne moči in množi toplino. Zemlja sama se rahlja, v njej nahajajoče se snovi se razkrajajo, voda se dovaja v večji meri.

Rodno moč pa zvečamo tudi, če gnojimo z mešancem, kteremu primešamo straniščenika.

Pri vsakem gospodarstvu, in če je še tako majhno, naj se spravljajo smeti na kup, kamer se mečejo tudi tropeli, pepel, tnalovina, blato, glina, človeški in živalski otrebki, drob iz apnenic, pesek itd.

Tak kup se čez leto večkrat premeče, da se vse te tvarine dodobra premešajo in bolje prepere. To je, rekel bi, „zlatogrojilo“ za trsje.

Kdor vinograde gnoji z živinskim in drugim živalskim gnojem, naj to stori vsako drugo leto. Če tega ne zmore, tedaj vsako tretje, četrto leto. Gnoj naj se, če le mogoče, že jeseni med trsjem raztrosi in v zemljo spravi.

Koder pa živalskega gnoja docela primanjkuje, tam se mora seči po umetnih gnojilih, ktera imajo še to prednost, da naglo delujejo.

Pa tudi kot pomožna gnojila vrlo učinkujejo; tako na pr. superfosfat in Tomasova žlindra, ker imata v sebi fosforovo kislino; potem žveplenokisli kalij in navadni pepel kot nadomestek za kalijeve spojine; potem žveplenokisli amon in čilski soliter kot dušičnati gnojili.

Navadno se jemlje za nadomestitev fosforove kisline Tomasova žlindra; le v težkih ilovnatih zemljah bodemo s superfosfatom

bolje pogodili. Tomasova žlindra ni le cenejša, ampak tudi dalj časa vpliva. Pa še drugo prednost ima, ker

je v nji 30 do 40 % apna. Mnogo štajerskih vinogradov živo potrebuje apna, brez kterega druga gnojila nimajo pomena.

Ako natrosimo Tomasove žlindre, pognojimo z apnom, in trsje dobiva svoj redni živež.

V težkih zemljah, osobito če so apnene, jemljemo superfosfat, ker se laže vleže in prej deluje.

Pri mnogoterih naših zemljah pa apna tako primanjkuje, da ga s Tomasovo žlindro ne moremo primerno nadomestiti. V takih slučajih se poslužujemo živega apna. Najbolje je, če ga jeseni na več krajev v vinogradu kupoma nanosimo. Čez zimo ga zračna vlažnost sprasi, ter se spomladi lahko raztrosi. Koliko ima vinograd apna v sebi, določi preskušališče v Mariboru zastonj.

Pri tej gnojitvi se rabi 12 do 1400 kg apna na hektar.

Izmed kalijevih gnojil naj se jemlje samo žveplenokisli kalij in tam, kjer mogoče, tudi navadni pepel.

Vseh nečistih kalijevih solij, ktere škodujejo rastlinstvu, se je izogibati. Tako na pr. kajnita, ki zemljo le oškrlupi in je vsled voznine dražji kakor čista sol. Pri pozneje navedenih mešanicah se kalij nadomestuje z 8- do 10krat toliko pepela.

Dušičnata gnojila za naše potrebe sta žveplenokisli amon in čilski soliter.

S prvim naj se gnoji že jeseni, ker se ni bati, da bi se po deževju prehitro porazgubil; z drugim pa gnojimo malo prej, preden začne brstje poganjati, deloma pa 3 do 4 tedne potem, ko ozele. Če hočemo doseči popoln uspeh, moramo

od vseh priporočenih gnojil vzeti primerne množine.

A ne priporoča se, gnojila poprej mešati, ampak

Podoba 40. Gospodinjska šola: Veža.

Podoba 41. Gospodinjska šola c. kr. kmetijske družbe. (Z dvorišča.)

potrosi se drugo vrhu drugega in se zagrne. Tudi pepel in Tomasova žlindra se morata posebej trositi. Gnojimo najbolje tedaj, kadar jeseni prašimo. Potrošena gnojila naj se takoj 30 do 40 cm globoko podkopljejo, da so tem bliže koreninam.

Jesensko gnojenje se zato priporoča, ker zimska mokrota razkrojena gnojila enakomerno razpeljuje.

Tam, kjer se jeseni ni gnojilo, naj se to stori v prvi pomladi.

Med vrstami luknje delati in gnojila vanje sipati z namenom, da bi jih dež sčasoma razdelil, ni pametno, ker je prepočasno.

Ker pa se korenine okoli trsja na vse kraje enakomerno razširjajo, se priporoča, gnojila kar mogoče enakomerno trositi.

Pri saditvi trsja naj se ne gnoji. Le pri rigolanju je dobro na hektar podkopati 12 q Tomasove žlindre, ker se tako trtam priskrbi zaloga živil.

Prvo leto dela trta korenine iz svoje moči; šele drugo leto začne delovati korenine. Pač pa je dobro sajenkam pridedvati dovolj mešanca in šele drugo leto pognojiti z živalskim gnojem.

Koder imajo malo hlevskega gnoja, naj takole ravnajo:

1. leto: hlevski gnoj ali deloma stranišnik, pomešan s šoto.

2. in 3. leto: pri zemljišču, revnem na apnu, na 1 hektar 20 q apna, 400 kg Tomasove žlindre, 200 do 250 kg žveplenokislega kalija (s 95 %) in 400 kg žveplenokislega amona. Pri peščenoilovnatem zemljišču se sme manj kalija dati; enako tudi pri takih zemljiščih, ki so nastala iz razkrojenega gnajsa ali granita.

Pri apnenih težkih zemljiščih se da 300 kg su-

perfosfata, 200 kg žveplenokislega kalija, 400 kg žveplenokislega amona. Namesto zadnjega se lahko vzame spomladi v dveh rokih 250 kg čilskega solitra.

Tam, kjer imajo dovolj hlevskega gnoja, naj vsako drugo leto z njim gnoje, v letu vmes pa se potrosi polovica navedenega umetnega gnoja.

O prednosti gnojitve z zelenjem, ktera obstoji v tem, da se sejejo dušik nabirajoče rastline, kakor grašica, detelja i. t. d., in se pravočasno podkopljejo, niso strokonjaki še edini. Mi smo proti tej gnojilvi. Seveda se s podkopavanjem imenovanih rastlin zemljišče rahlja in gnoji, a rast detelje in grašice uspeva vendarle na račun trsja. Posebno pa se bo zguba po sušnem opazila v prihodnjem letu.

Vse kaj drugega je, če zemljišče, ktero hočemo pripraviti za sajenje trsja, gnojimo z zelenjem. Tukaj je to umestno.

Na nekaj naj še opozorimo. Kako se umetna gnojila najza-nesljiveje in najboljše kupujejo? Zadržno, in nič drugače. Zbere se nekaj vinsčakov, in ti blago skupno naroče pri kakih znanih poštenih tvornicah ali trgovini. Pri naročtvi naj se zahteva poročilo za dobro blago.

Potem se od blaga vzame za preskušnjo nekoliko ter se pošlje preskušališču. Tam se blago preskusi. Ako se najde, da nima toliko v sebi, kakor je bilo pogojeno, tedaj mora trgovec ali tvorničar nedostatek povrniti. Stroški za preskušanje so tako majhni, da o njih še govoriti ni; sicer jih pa navadno poravnava tvornica.

Kmetijsko-kemijsko deželno preskušališče v Mariboru.

Ravnatelj Ed. Schmid.

Podoba 42. Gospodinjna šola: Soba.

Podoba 43. Gospodinjna šola: Spalnica.

Mlekarsko knjigovodstvo.

(Piše M. Ivančič.)

(Dalje.)

„Za preiskovanje mleka imamo posebno knjigo“ — nas mlekar dalje poučuje — „sicer bi ne bilo mo- goče imeti pravega pregleda. Pomislite vendar, da šteje naša zadruga 120 združnikov; treba je torej $120 \times 4 = 480$ preiskav na mesec; kako lahko bi pri tem ktereга izpustili, če bi jih ne zaznamovali na posebni poli, ktera je takole prirejena:

Zap. št.	I m e	d n e				Po- vprečno tolščobe %	Opomnje
		2. %	10. %	17. %	25. %		
1	Baloh Ivan	3.5	3.3	3.4	3.6	3.45	Glede kako- vosti in lastnosti mleka
2	Zlatoper Josip	4.1	3.7	4.0	3.8	3.90	
3	Kuštrin Miha	3.2	3.4	3.1	3.4	3.27	
4	Drašček Karol i. t. d.	3.6	3.7	3.9	3.9	3.77	

Iz te pomožne knjige prepisujem v „zapisnik mleka“ zaporedoma vsakemu združniku izid preiskave njegovega mleka. Za plačevanje so pa merodajna seveda le zadnja povprečna števila, ker le ta značijo, kakšno povprečno vrednost je imelo mleko v dotičnem mesecu.“

Sedaj, ko smo razumeli, kako se mleko v mle- karnici sprejema in beleži, kako se vsakemu združniku natanko zapisuje, kar je dal in kar je prejel, pelje nas mlekar iz sprejemalnice v izdelovalnico. Ta prostor nam še bolje ugaja od prejšnjega. Tu zapazimo brenčoč posnemalnik in še druge stroje in priprave, katerih pa si ne utegnemo ogledati, ker se hočemo sedaj pečati le s knjigovodstvom.

Mleko, ki se je nabralo v mlekarnici, se zliwa na razne strani. Nekaj se ga proda stalnim odjemalcem po običajni tržni ceni, nekaj ga porabi mlekar v svojem gospodinjstvu, a največ ga požre posnemalnik. Mleko pa je denar, zato je treba vse te premembe, kakor hitro se vrše, takoj beležiti na primernem mestu. Naj- ročneješe za takojšnje beležke v mlekarnici kakor tudi v sirarnici so se obnesle lesene table, široke 80 cm in vi- soke 60 cm, razdeljene na predalčke, kakor dotični mle- karnični ali sirarnični dnevnik. Prepisuje jih mlekar šele popoldne ali zvečer, ko mu čas dopušča; na ta način se izogne pomoti, dnevniki pa so čedni in brez popravkov.

Oglejmo si sedaj natančneje „dnevnik mlekarnice“. On nam predočuje dogodke v „posnemalnici“ in „izde- lovalnici“. On je mlekarju najglavnejša knjiga, ker mu jasno dokazuje, kako je ravnal z mlekom, koliko je prejel izdelkov. Izračunši, koliko mleka gre na 1 kg smetane ali masla, dobimo najzaneslivejše merilo za pregledovanje mlekarjenja. Kakor hitro prekoračijo ta števila navadno mero, da smo na pr. porabili več mleka kakor navadno za 1 kg masla, nas to opozarja na ne- dostatke, ki morejo sicer nastati vsled raznih vzrokov, vendar je na nas, da preiščemo, je li slabo, pokvar- jeno mleko, pregorko ali prehladno pinjenje, prerahlo ali predolgo gnetenje vzrok tem razlikam. Preskušajoč mleko in maslo dospemo gotovo do pravega vzroka, in

odstranivši ga zabeležimo to v opomnje zapisnika, da smo prihodnjic v takih slučajih na pravem sledu.

Sprejeli smo torej v dnevnik le take beležke, ki so neobhodno potrebne za vsako pravilno delujočo mlekarnico.

mesec april 1901.

Dan	mleka kg				izdelalo kg				Opomnje glede prememb
	pro- dalo	sesi- rilo	mle- karju	pos- nelo	smetane	posnet. mleka	masla	pinj. mleka	
1	1208	4	1	1203	188	1001	46	143	portabilo mleka za 1 kg masla
2	1043	5	1	1037	146	873	39	108	portabilo mleka za 1 kg smetane
3	1171	5	1	1165	148	1004	43	105	prodalo
4	1101	5	1	1095	130	939	40.5	90	
5	1082	5	1	846	98	738	34	65	
6	1058	5	1	1052	121	919	41	81	
7	1003	18	1	984	108	865	37	72	
Vkup	32281	216	1405	30630	3520	27110	1173.5	2397	

i. t. d.

V prvi predalček zaznamujemo množino došlega mleka. Število prepisemo iz „knjige sprejemnice“; v druge predale pa zabeležimo, kako se to mleko razdeli. Ako seštejemo, kar smo mleka prodali, sesirili in dali mlekarju, ter odbijemo ta znesek od došlega mleka, nam ostane množina mleka za posnemanje; to zopet zabele- žimo v dotični predalček. Smetano je lahko določiti, ker 1 liter smetane tehta ravno 1 kg; ako imamo torej cimentirano posodo, je smetana kaj hitro zmerjena. Posneto mleko izračunamo, če od mleka v 5. predalu odbijemo množino smetane. Pravzaprav je posnetega mleka vedno manj kakor smo izračunali, ker se vsled prelivanja, sosebno vsled penjenja nekaj pozgubi; a to izgubo natanko določimo šele konci meseca, primer- jajoč prejeme in izdatke posamičnih izdelkov. (V pred- stoječi tablici smo težo posnetega mleka določili s tehtnico, torej je izguba že določena.)

Množino masla določimo kakorhitro ga zgne-temo in predno ga zabijemo, drugače nimamo pravega pregleda o pravilnem izdelovanju. Za tehtanje masla imamo tehtnice, ki imajo mramosto ploščo, ali, če je množina prevelika, posebne posode, ktere obesimo na tehtnico. Pinjeno mleko določimo, če od smetane odbijemo množino masla. (V tabelici se nam kaže množina nekoliko višja, ker se je pri pinjenju dolivala mrzla voda).

Prodano smetano je treba zavoljo tega zabeležiti, ker se s tem zmanjša množina izdelanega masla.

Če dalje delimo množino mleka z množino smetane, se nam pokaže, koliko smo rabili mleka za 1 kg smetane. Ta zaznamek označuje obenem gostoto smetane. Mlekarju je večkrat na tem ležeče, da posname precej gosto smetano, bodisi da je pinja majhna in da hoče pri vsem tem samo enkrat piniti, bodisi zavoljo kakovosti masla, ali da je prisiljen vsled lastnosti mleka gosto posnemati. Na Holadskem n. pr. porabijo navadno 8,2—8,5 kg mleka za 1 kg smetane, sosebno kjer hočejo imeti najfinejše maslo; na Švedskem mnogokrat še več, zlasti kjer rabijo pinjo „alfa“.

Nekteri mlekarji izražajo gostost smetane v odstotkih n. pr. 8,2 kg mleka = 1 kg smetane torej iz 100 kg mleka $100 : 8,2 = 13$ kg smetane ali 13 odstotkov. Ravno tako važno je izračunati, koliko mleka smo porabili za vsak kg masla. Račun je enak prejšnjemu. Posneli smo na pr. 1. aprila 1203 kg mleka, izdelali 46 kg, porabili torej $1203 : 46 = 26,1$ kg mleka za 1 kg masla. V slučaju pa, da bi bili prodali ta dan 1 kg smetane, vračunili bi to tako, da prištejemo množini masla za vsak kilogram smetane še $\frac{1}{3}$ kg masla. Omeniti nam je še, da se v prostor za opomnje beležijo vsa pojasnila radi prememb na smetani, pri pinjenju ali na maslu, da se opraviči morebitna razlika v množini izdelanega masla.

Druge celo znamenite beležke glede posnemanja, hlajenja, kisanja in barvanja smetane in časa pri pinjenju si lahko zaznamuje mlekar v poseben zvezek. Ta čas ne bo izgubljen, ampak prinese mu veliko izkušenj. Le oni je pravi mlekar, ki ve, kaj hoče, ki opazuje in pretehtuje vse dogodke v mlekarnici, ki izbira pravo pot, da doseže svoj cilj. Pravo pot pa najde tem laže, čim jasneje mu svetimo — sicer pravijo, da skušnja uči, a marsikdo se pri tem postara.

Zvezek za omenjene opazke razdeli naj takole :

Posnemanje				Pripravljanje smetane					Pinjenje			
kakovost mleka, tolščobe %	posnelo v 1 uri kg	toplina pri posnem. ° C	tolščobe v posnet. mleku	tolščobe v smetani %	hlajena na ° C	toplina začetkom kisanja ° C	kisanje trajalo ur	toplina koncem kisanja ° C	toplina smetane ° C	pinjenje je trajalo minut	tolščobe v pinj. mleku %	kakovost masla
zdravo 3-7	600	35	0-15	28	6	20	17	19	12	30	0-5	normalna

Sprejeli pa nismo te tabele neposredno v knjigovodstvo, ker ni naloga načelstva pregledovati te zaznamke, sicer bi moral biti načelnik izurjen in izkušen mlekar. Sploh pa je najbolj pripravno, če se to zabeleži tam, kjer se opazuje: pri posnemalniku, pri smetani in pri pinji, in sicer na navadne šolske tablice, ktere smo sčrtali po gornjem vzorcu. Koncem tedna se te beležke prepíšejo v „pomočno knjižico mle-

karnice“. Sicer je tabelica jasno sestavljena; omeniti pa moramo še posebej, da je večkratno preiskovanje mleka, posnetega in pinjenega, na toliščobo silne važnosti. Prvo nam znači kakovost mleka sploh, drugo nas uči, ali smo pravilno posnemali in ali je posnemalnik v redu; tretje je če smo pravilno pinili.

(Dalje prihodnjič.)

Važnost in poraba živinske soli.

Sol je živilo in slatilo ali zabela. Za rast in vzdrževanje živalskega telesa je neogibno potrebna, ker brez nje se skoraj noben organ ne more tvoriti ali pravilno delovati.

Na prebavila vpliva posebno ugodno, ker pomnožuje izločevanje prebavnih sokov in tako povzroča boljše in čvrstejše prebavljanje ter povečuje tek.

Sol pospešuje tudi krvni tok, menjavo dlake in vzpodbuja spolni nagon.

Kakor druga slatila tako tudi sol ne vzbuja le teka, ampak zmanjšuje tudi slabeč učinek krmil, ki so zelo vodena in revna na rudninskih snoveh ali so drugače neugodno sestavljena, ter zboljšuje ali zakriva tudi slab okus klaje, ktere živali nimajo rade. Vender pa sol ne more, kakor nekteri mislijo, izprideno, od glivic napadeno plesnivo ali zaduhlo krmo storiti neškodljivo; to se more zgoditi, ako je sploh še mogoče, le če se opari; sol tudi v tem slučaju slab okus samo zakrije, ne da bi krmi vzela škodljiva svojstva.

Živalim potrebna množina soli ni le pri raznih živalih različna, marveč je zavisna največ tudi od kakovosti klaje.

Razmerno največ soli potrebujejo ovce in koze, manj goveda in svinje, najmanj konji in osli. Če se konjem polaga le oves, seno in rezanica, izhajajo tudi čisto brez soli. Mesojede živali dobe s svojo hrano dovolj soli, in ni potrebno, pokladati jim jo še posebej. Klaja rastlinojedcev pa ima redkokdaj dovolj soli v sebi, in sicer navadno le tedaj, ako je rastla blizu morja ali na drugih solnatih tleh. V vseh drugih slučajih je dodana sol za zdravje živali hasnovita, tam pa, kjer živali težko delajo, celó neogibno potrebna.

Čim bolj se reja in krmljenje živalij oddaljuje od naravnih razmer, tem bolj potrebno je dodajati soli, torej zlasti tedaj, če so živali zmerom v hlevu ali če

se jim pokladajo slabeča krmila ali odpadki iz pivovarnic, žganjarnic, sladkornic in skrobarnic i. t. d. Če obstoji klaja večinoma iz krmil, ki imajo obilo kalija pa malo kuhinjske soli v sebi, kakor so repa, krompir, zrnje in taki odpadki, oljne tropine, izprana, slaba ali močno zlesenela krma, potem potrebujejo živali razmerno več kuhinjske soli, kakor če se jim pokladajo slana krmila (odpadki iz mlekarnic in sirarnic, melasa)

ali dobro travniško in deteljno seno ali če so na primerni paši. Tudi sicer prav dobro planinsko seno ima navadno malo soli v sebi.

Koliko soli naj torej živali dobivajo, je seveda závisno od ravnokar omenjenih okoliščin; povprek pa zadostujejo naslednje množine za živinče na dan:

	Živinske soli
za bika in težkega pitalnega vola	40—60 gr
za delovnega vola	30—40 "
za mlečno kravo	20—30 "
za mlado žival	10—20 "
za ovco in kozo	2—6 "
za svinjo	3—10 "
za konja in osla	10—20 "

Ali bo seči po večjih ali manjših teh množinah, ali jih bo celó prekoračiti navzgor ali navzdol, bo razen od kakovosti hrane závisno tudi od telesnih lastnostij; v tem zadnjem oziru more veljati pravilo, da 100 kg žive teže zadostuje na dan 4 do 6 g soli in da mlade in molzne živali potrebujejo razmerno več soli kakor druge. Ako se pa pokladajo večje množine soli kakor približno 10 g na 100 kg žive teže, tedaj se prebava in izkoriščanje krme bolj ovira kakor pospešuje, in mlečnost se zmanjšuje.

Trajno čezmerno uživanje soli provzroči kronično zastrupljenje, ki se kaže v mršavosti, zvriganju, hujšanju, slabenju zadnjega dela života, v driski, v nagonu k bljuvanju, kakor tudi v vnetju želodca in črev, in ki more naposled končati s smrtjo živali. Za zdravilo se more sicer konjem in govedom dati 100 do 150 g, ovcam in prasičim 20 do 30 g kuhinjske soli, da jo naenkrat použijejo, vendar moramo biti v tem prav previdni, ker se more zgoditi, da žival v krču pogine, če zavžije zelo mnogo soli. Učinek soli je v vseh slučajih še večji, če živali, ko so zavžile sol, nimajo priložnosti, da bi pile.

Najpripravnejši način pokladanja soli je enakomerno potresanje soli po krmi, ali če se pomeša z rezanico, z otrobi i. dr., ali če se raztopi v takozvanem napoju. Na vsak način se priporoča, vsaki živali posebej odmeriti določeno ji množino soli, da je vsled neenake razdelitve ne dobi ena žival preveč, druga premalo.

Primerno je, sol pokladati živalim vsak dan; vender se more, ako okolščine tako nanese, tudi le dvakrat do trikrat na teden dati odmerjena sol.

Sol, ki se ima živalim polagati, se mora, če je v kosih ali gručah, poprej zdrobiti in presejati, da živali ne požirajo večjih kosov soli, ker bi se v želodcu le počasi topila in povzročila trajno draženje želodečnih sluznic. Pri ovcah je tudi na to gledati, da sol ne pride v dotiko z njih volno, ker se ovce potem ližejo, in iz tega lahko nastane grda navada, da volno žró.

Namesto da bi zrnato sol klaji primešavali, je v mnogih slučajih bolje, živalim dajati solnike za lizanje (kamenol ali umetne solne kamne), ker potem živali lahko užijejo soli, kolikor je potrebujejo, in se pri tem navadno tudi manj soli porabi, ker se je nič ne poizgubi in ne použije čez mero. Solniki za lizanje pa morajo biti gosti in trdni, da se ne drobé in živali ne požirajo večjih solnih kosov, kateri, kakor je že bilo povedano, želodcu škodujejo.

Za avstrijske razmere pride pač v prvi vrsti denaturirana živinska sol po znižani ceni v poštev. O tej pa je med ljudstvom toliko napačnih mislij in neutemljenih predsodkov, da gotovo ni odveč, če si nje sestavo in svojstva natančneje ogledamo.

Denaturirana živinska sol se tako nareja, da se navadna drobnozrnata sol pomeša z majhnimi množinami pelinovega praška (0.25 %) in rdečega železnega okisa (0.5 %). Ti dodatki so živini čisto neškodljivi. Nasprotno, pelin še prebavljanje spodbuja in je torej sestojni del mnogih pod različnimi imeni v trgovini nahajajočih se „živinskih praškov“. Železni okis je čisto nedolžna, neraztopna tvarina, katere se najmočneje kisline komaj primejo in ktera zapusti živalsko telo neizpremenjena, ne da bi bila v njem povzročila kak dober ali slab učinek.

V tem oziru je z njo tako, kakor z malimi množinami peska ali prsti, ki se vedno drže krme.

Tudi je množina železnega okisa v denaturirani soli tako neznatna, da ne more na prebavila nikakor dražljivo vplivati ali jih kako drugače nadlegovati. Ako bi se živinčetu naenkrat dala zaužiti vsa množina železnega okisa, ki je v soli za vse leto, bi vendar živinče ne použilo več železnega okisa, kakor požre v enem dnevu peska z 10 kg dobrega sena, kterege se drži samo 1/2 % peska. Da so tako neznatne množine čisto neškodljive, pa je istotako znano, kakor se redkokdaj dobi seno, ki bi ne imelo nad 1/2 % peska. Tudi v drugi klaji je navadno več kakor 1/2 % peska. Ker pa je železnega okisa učinek tak kakor drobnega peska in ker ga krava z živinsko soljo použije na dan kvečjemu 1/4 g (toliko kakor tehta 5 do 6 pšeničnih zrn), torej je pač jasno, da ne more imeti na kravo nikakega učinka.

V solinah se sicer drobnozrnata sol skrbno pomeša s sredstvi denaturacije, ali pod vplivom vlage se pri ležanju včasih napravijo trdnjše gruče in po stresanju med vožnjo se lahko denaturirana sol deloma odmeša, tako da denaturirane snovi niso več enako razdeljene v soli. Zato se priporoča, denaturirano živinsko sol pred porabo še enkrat dobro premešati ali presejati, da živali dobivajo vedno enako sestavljeno sol.

Predsodek proti nekterim vrstam denaturirane živinske soli se včasih razodeva z vprašanjem: ali ima morska sol v sebi jod in ali je sumno morsko sol rabiti za napravo denaturirane živinske soli? Na to moramo odgovoriti: Ne!

V morski soli sploh ni joda in tudi v morski vodi so tako zelo neznatne množine joda, da se z navadnimi kemijskimi sredstvi še dokazati ne more in da so potrebne čisto posebne priprave in natančni načini, da se jod zasledi v morski vodi.

Morska voda ima v sebi dosti manj joda kakor ga imajo navadno slanice, in kakor iz teh ne preide nič joda v varjeno sol, tako ga tudi iz prve ne pride nič v morsko sol, marveč v obeh slučajih ostanejo neznatne množine joda v lužnici.

Taki predsodki proti denaturirani soli so torej brez podlage; veljavni so le oni ugovori, ki se nanašajo na razmeroma previsoko ceno in zelo zamotane načine dobave. Želeti in upati je, da se bode tudi tem ugovorom kmalu izbilo dno.

Denaturirano živinsko sol, ki se lahko spozna po rdečkasti barvi, je razločevati od črne gnojilne soli. Ta je denaturirana z rezkimi kiselastimi tvarinami, ki so njivski zemlji sicer ugodne, živalim pa škodljive. Ta črna gnojilna sol, ki je vse kaj drugega kakor poprej pod tistim imenom oddajani odpadki solin, je samo za gnojenje porabna, živalim pa se ne sme pokladati, ker jim je škodljiva. Dr. E. Meissl.

Pripravljanje mlade govede za na planine.

Vsi zvedeni živinorejci priznavajo potrebo, da mlada goved hodi na planinsko pašo. Skušnja namreč uči, da ima planinska živina krepkeje razvito telo, kosti kakor mišice. Prsi so jej lepše vzbočene, dihala so močnejša, noge pravilnejše, prebavila zdravejša, plemenitev pa je zanesljivejša. K dobremu uspevanju mlade živine je treba redne klaje, gibanja, svežega zraka in dobre vode. Pri napačno gojeni živini ne najdemo niti vztrajnosti pri delu, niti pravega odpora škodljivemu vplivanju na zdravje.

Mogoče, da je kdo z živino na planinah slabo pogodil, a temu ni krivo načelo, temveč pašni način. Lahko, da je paša slaba, ali da je je premalo, ali da se živina slabo oskrbuje, ali pa da se živina za planinsko pašo ni primerno pripravila.

Ni zadosti, da se živina daje v pašo, da se sprehodi, ampak dati mora dobiček.

Da si pa tega osiguramo, moramo živino za planinsko pašo pripravljati, pred vsem tisto, ktera pojde prvokrat v planino.

Pred vsem je treba živini mnogo hoje. Teleta pod 4 meseci naj se ne spuščajo na planine. Blizu hleva naj se zagradi primeren prostor, da se mlada živina vanj zganja, da se lahko sprehodi. Ta tekališča naj bodo s travo obrastla, da se teleta nauče pasti. Zato pa jim ne smemo preveč polagati, sicer jim ne bo za travo.

Tudi drugi živini naj se pozimi slabeje poklada. Včasih pa včasih se primeša nekaj pšeničnih otrobov z ovsom, kar prija posebno razvoju kostij.

V aprilu in v maju se živina zganja čez dan v take zagraje in se tam pušča tudi v deževju, da se polagoma privadi neugodnemu vremenu v planini.

Ako je pot v planino dolga, je dobro, živino poprej včasih semtertja goniti.

Poleg tega se ne sme opuščati snaženje, kakor česanje ali štrigljanje, krtačenje, kopanje itd.

Pomniti je:

1. V planino se zganja le živina, ki se je poprej v to pripravljala, kakor je bilo gori povedano. Teleta pod 30 tedni se puščajo doma.

2. Le toliko živine naj gre na planine, za kolikor je paše čez poletje.

3. Pašnike gre porazdeliti z ograjo tako, da so v različni višini in da živina ne olajna in stare vsega že prvi teden.

4. Za slabe dneve je treba imeti shranjenega dovolj sena, da živina ne strada.

5. Čediti je treba živino kakor doma.

Po H. Gräffu.

Zavrelca.

Ta jako nevarna bolezen na vinu je pri nas v poletnem času nekaj jako navadnega. Posebno šibka črna vina iz mokrotnih let, ko je grozdje močno gnilo, so jej jako podvržena. Vendar ne prizanaša belemu vinu, če pride to v sod, ktereга je zavrelca pokvarila.

Komur vino zavre ali se mu zbirsi, ni nič kaj čislav kletar. Njegova klet je navadno zamazana, a reda ni v nji nobenega. Vino se v sodu le malokdaj polni, še redkeje pa pretaka. Včasih stoji vino vso zimo in morebiti vse leto na drožju. Neumni kletar misli, da dá drožje vinu moč, toda se močno moti.

Nesnaga in malopridnost je prvi vzrok tej bolezni, kajti s tema lastnostima se v klet in v vino prikladijo tudi neke glivice, ki vino zavro. Te glivice so tako majhne, da jih s prostim očesom ne vidimo, z drobnogledom pa komaj.

Kaj nam je torej storiti, da se nam ta bolezen ne prikladi v klet? V prvi vrsti se držimo snage in vino večkrat zalivajmo in pretakajmo. Pretakati je mlada vina vsaj štirikrat v letu, in sicer pred božičem, meseca marca ali aprila, meseca junija ali julija in v začetku oktobra. Če se pa vino večkrat pretoči, je tem bolje. Mošt iz gnilega grozdja naj povre na zdravih tropinah in naj se dene v sod, ki se je zapuhal nekoliko z žveplom. Tudi je paziti, da se vino poleti preveč ne ugrije; zato naj se hrani vedno v hladni kleti. Še celo prevažanje v vročini zbudi včasih bolezni.

Zavrelca se spozna na tem, da se vino začne peniti, da preminja barvo in okus ter izgublja kislino. Črno vino rjavi, belo temni, oboje pa se moti. Vino diši kakor bi bilo poparjeno, in če se je bolezen že močno vkoreninila, je jako zoperno.

Ako se zapazijo že prvi pojavi bolezni, dá se vino še rešiti, če je pa bolezen že daleč, je izgubljeno. Niti dobrega žganja ni mogoče dobiti iz njega.

V prvem slučaju naj se vino brž pretoči v sod, ki je z žveplom močno zapuhan. Res da izgubi črno vino s tem nekoliko barve, toda vsaj ostane nekaj časa pitno in zabrani nadaljno kvarjenje. Vendar naj se vino kmalu porabi. Kdor ima ali si lahko izposodi pasterizator, to je orodje, v katerem se vino v ceveh segreje na 60° C, je najbolje, da rabi to pripravo. Pasterizovanje ne dá vinu nobenega duha, ga nič ne pokvari, a odpravi mu skoraj gotovo bolezen.

Posoda, v kateri je vino zavrelo, naj se večkrat opere in odrga z vrelo vodo, kateri se je dodalo več sode in nekoliko žveplene kisline; potem naj se napolni s čisto vodo, ki ostane nekoliko dni v nji. Kadar se posoda zopet rabi, naj se ne deva v njo — vsaj prvič ne — najboljšo vino, ampak če mogoče le domača pijača. Če se pokvari ta, ni tolike škode kakor pri dragem vinu.

„Vin. in vrt. list“.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 137. Na trti ob hiši je na grozdju neka rastlinska zajedalka, podobna dolgim nitim, kakor Vam kaže poslani vzorec. Kakšna zajedalka je to; ali je zelo škodljiva? (I. B. v R.)

Odgovor: Ta zajedalka je navadna predenica, ki je slučajno prišla na grozdje. Predenične niti se primejo s svojimi sesaltnimi bradavicami na jagode in rastlina se najprej razvija kakor na detelji. Nemci imenujejejo take grozde „bradate“. Predenica ni grozdju prav nič nevarna, ker le tedaj nanje pride, če žive rastline pridejo na ta ali oni način v neposredno dotiko z grozdom. Navadno se predenica prime latnikov, nad kterimi se seno ali detelja meče v shrambe.

Vprašanje 138. Kaj je vzrok, da kokoši neso jajca z mehko lupino, in kako se da odpraviti ta nedostatek? (J. G. v L.)

Odgovor: To se zlasti dogaja pri pridnih kokoših, ktere v svojem životu ne morejo tako hitro tvoriti ono apneno snov, iz ktere je jajčna lupina. Pripeti se pa to le tedaj, če kokoši nimajo prilike v želodec dobiti zadostne množine apna, t. j. če nimajo prilike brskati po apnenem pesku. Dajte torej kokošim to priliko, ali jim pa mešajte med pičo klajnega apna.

Vpraš-nje 139. Imam sod vina, katero je sedaj prišlo greneti; vino je bilo dosedaj dobro in pravilno oskrbovano, zato ne vem vzroka grenenju. Kako naj grenenje odpravim? (I. L. v Z)

Odgovor: Vino greni vsled neke glive, ki je prišla v vino. Grenko vino ni ozdravljivo, pač se pa da bolezen ustavititi, in sicer s pasterizovanjem ali pa z žveplanjem vina. Sod, v katerem je bilo bolno vino, morate potem prav skrbno osnažiti.

Vprašanje 140. Na svojem posestvu imam vknjižen dolg, ki je že davno plačan, pa nimam pobotnice in mi tudi upnik ni znan ter ne vem kje biva. Kako naj izknjižim ta dolg? (K. M. v B)

Odgovor: V takem slučaju se more dolg izknjižiti le potem tožbe, ki se naperi proti neznanemu upniku, kateremu sodišče postavi kuratorja. Rok se potem zgledi v uradnem listu. Podrobnosti zveste pri okrajnem sodišču ali pri notarju.

Gospodarske novice.

* **Gospodinjska šola c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani** prične četrti celoletni tečaj dne 1. oktobra t. l. Prošnje za sprejem je vložiti do 15. septembra t. l., in sicer v zmislu razglašene prijavitelne v zadnji in predzadnji številki „Kmetovalca“. — V tej številki smo priobčili pet podob, ki kažejo šolsko poslopje in notranje prostore gospodinjske šole. Poslopje je last Marijanišča ter je od družbe najeto za šolo. Gojenke imajo v zavodu lepe in zdrave prostore ter se pod vodstvom č. g. g. šolskih sester in pod vodstvom strokovnih učiteljev v teku enega leta poučujejo teoretiško in praktično o vseh rečeh, ktere naj zna gospodinja, ki vodi gospodinjstvo, zvezano s kmetijo. Opozorjamo, da gojenke stanujejo v zavodu in so pod rednim nadzorstvom.

* **Plemene bika pingavske pasme** bo družba oddajala jeseni. Opozorjamo na tozadevni razglas, objavljen med uradnimi vestmi v tej številki.

* **Umetna gnojila za jesensko gnojenje** družba prične že sedaj oddajati. Če podružnice in g. g. ude prosimo, da zlasti Tomasovo žlindro, kalijevo sol in kajnit pravčasno naroče, sicer ni mogoče vselej točno postreči, kajti jeseni je na železnici silno velik promet in takrat tudi rade nastanejo povodni, ki oškodujejo železniške proge, vsled česar je mnogokrat promet za dolgo časa ustavljen. Z zadnjo nepriliko smo se morali skoraj vsako leto boriti. Tudi v tvornici morejo naročila le tedaj točno izvrševati, če ni naenkrat prevelik naval. — Opozorjamo, da je družba letos v stanu dati Tomasovo žlindro ceneje kakor lansko leto, in sicer po 6 K 50 h, (lansko leto po 7 K) za 100 kg z vrečo vred. Kalijeve sol stane kakor lansko leto 12 K 60 h 100 kg in se dobiva tudi v vrečah po 50 kg; kajnit se pa dobiva le v vrečah po 100 kg in stane meterski stot 5 kron.

Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Razglas.

o oddaji čistokrvnih plemenih bikov pingavske (cikaste) pasme, kupljenih z državno podporo.

Glavni odbor c. kr. kmetijske družbe kupi meseca oktobra s podporo, katero je dovolilo visoko c. kr. kmetijsko ministerstvo

za pospeševanje govedoreje, nekaj bikov pingavske (cikaste) pasme. Te bika bode odbor oddajal na podlagi došlih prošenj, in sicer z ozirom na potrebo čistokrvnih plemenjakov po dotičnih krajih.

Prošnje je vložiti do

x. dne meseca oktobra t. l.

pri glavnem odboru c. kr. kmetijske družbe kranjske v Ljubljani.

Vsak prosilec za bika mora v prošnji naznaniti, oziroma zavezati se:

1.) da je pripravljen bika sprejeti ob pravem času na oni postaji, ki bode določena, in sicer tistega bika, ktere ga določi odbor;

2.) da pošlje na račun precej, ko mu odbor naznani, da mu je bik prisojen, 20 K, kateri zapadejo, če potem ne sprejme odkazanega mu bika;

3.) da plača ob sprejemu bika polovico tistih stroškov, ktere je podpisani odbor imel zanj pri nakupu, in sicer odračunši pod točko 2. omenjenih 20 K, in

4.) da podpiše zavezno pismo, s katerim se zaveže imeti prejetega bika dve leti za plemo, in če ga iz kterejakoli zadostnega vzroka z dovoljenjem podpisane odbora prodaja, povrniti po 5 gld. za vsak mesec, kar ga pred časom odda.

Živinorejec, ki bode imel prejetega bika čez 2 leti za plemo, in sicer najmanj 4 mesece dalje, dobode 40 K in za vsak nadaljnji mesec po 10 K nagrade.

Glavni odbor c. kr. kmetijske družbe kranjske.

V Ljubljani, 30. dne avgusta 1901.

Razglas.

Podpisana kmetijska podružnica naznanja svojim udom, da je podružnični odbor sklenil, da bode letos za podružnične ude, kateri bodo žito čistili na podružničnem trijerju, plačati po 4 h od vsakega mernika očiščenega žita. Plačuje naj se blagajniku Janku Rozmanu, posestniku v Žabnici.

Odbor kmetijske podružnice v Žabnici.

Janko Hafner, načelnik.

Listnoca uredništva.

I. T. v Lj. Od prodajalca prasičev čez toliko časa ne morete zahtevati nobene odškodnine, če so vam prasiči poginili za kugo. V okužen kraj morete prosto uvažati prasiče iz neokuženega kraja. — Svet bi vam mogli le tedaj dati, če bi natančno popisali »velike črne pike« na kravjem hrbtišču.

V. Š. v G. Za polnoletnost nedoletnega nezakonskega otroka more prositi le njegov varuh, in ker v vašem slučaju dotični nima varuha in tudi ne žive matere, zato mora prosilec najprej prositi sodišče, da mu dá varuha. Koliko časa traja, predno sodišče pripozna polnoletnost, nam ni znano.

J. P. v I. Župan je z izvolitvijo za župana prevzel dolžnosti, ki so s tem dostojanstvom spojene, in mora biti strankam ne le v nedeljo, temveč tudi med tednom na razpolago. Če župan svojih dolžnosti ne vrši, se je pritožiti na deželni odbor.

F. K. v G. Belo vino, ki je dobilo nekoliko rdeče barve od soda, v katerem je bila poprej črnina, se nekoliko popravi s čiščenjem. Kako se vino čisti, je popisano v Gombačevi knjižici »Umno kletarstvo«, ki se dobiva pri družbi za 38 h.

A. G. v S. Cedila za vino, in sicer z asbestom, ki so danes najboljša, dobite pri tvrdki I. Malovich & Comp. na Dunaju, 173, Maxengasse 15, ali pa pri Administration der Weinlaube v Klosterneuburgu.

F. G. v R. Ni dvoma, da bi v vašem kraju hmelj ne uspeval, a zaradi delavskih razmer ni misliti na vpejavo te rastline.